

IRÁNYTŰ INTÉZET

2013. november 9.

Versenyképes integráció vagy megújuló birodalmi törekvések? –

Az Eurázsiai Unió

Kovács János
vezető elemző

Az USA rémálma: Eurázsia

A geopolitika iránt érdeklődők számára bizonyosan ismerősen csengenek Nicholas J. Spykman „Heartland” (eurázsiai „szívtájék”) és „Rimland” („peremvidék”) kategóriái. Ezen elmélet ismerete nélkül (mely egyébként alapvetően befolyásolta a hidegháborús szuperhatalmi stratégiákat – pl. körkörös védelem koncepciója) nehezen érthetjük meg az „Eurázsiai Unió”, vagy épp az EU-Oroszország intézményes együttműködés körüli amerikai aggodalmakat.

Az Egyesült Államoknak mindig ambivalens volt a viszonya az EU-hoz. Egyfelől fontos szövetségest és partnert, egyszersemind stabilizációs tényezőt látott benne, másfelől – főként gazdasági, geopolitikai szempontból – pedig riválist. Az USA a jelenlegi pénzügyi-gazdasági helyzetben inkább egy nyugodt, kiegyensúlyozott Európát kíván látni, mintsem egy krízisekkel hadakozó, döntésképtelenségre kárhóztatott válsággócot. Ugyanakkor nem lehet ezt a kérdést pusztán a transznacionális kapitalizmus kölcsönös pénzügyi-gazdasági függési rendszereivel magyarázni. Az amerikai szuperhatalom – Oroszországhoz hasonlóan – mindig a bilaterális, kormányközi egyeztetéseket preferálta a közösségi szintű megállapodásokkal szemben, sokszor szándékosan megosztva az EU tagállamait és megnehezítve a közös külpolitikai erőfeszítéseket. Az Oroszországgal egyre több területen együttműködést kereső németekkel szemben ráadásul a brit tagság a mai napig egy „fékező mechanizmusként” funkcionál e rendszerben, vagyis az USA geopolitikai stratégiának rémálma, egy jövőbeni „eurázsiai unió”, vagy valamiféle széles spektrumú intézményes kooperáció veszélyét nagymértékben csökkenti. A korábbi viszonyulási dilemmákhoz (illetve az Európa föderalizálódásához való viszony kérdéséhez) képest mára már az Egyesült Államok is belátta, hogy az egyre inkább többpólusúvá váló világban, a regionális

hatalmak felemelkedésével, és új riválisok – főként Kína felemelkedésével – párhuzamosan egyre nagyobb szüksége van a „vén kontinens”, illetve a NATO-szövetségesek kapacitásaira. A világpolitikában komoly erőt pedig aligha tud felmutatni egy „papírtigrisként” viselkedő, céljaiban megosztott, disszonáns hangoktól zajos szövetséges.

„Taktikai térkép”

Az új integrációs kezdeményezés háttéréről a következőket érdemes tudni: Az Eurázsiai Gazdasági Közösség megalakításáról 2000. október 10-én a kazahsztáni Asztanában döntött Oroszország, Kazahsztán, Fehéroroszország, Kirgizisztán és Tádzsikisztán. Üzbegisztán 2006-ban csatlakozott azonban 2008-ban felfüggesztette tagságát. Az orosz-fehérorosz-kazah vámunió, az Egységes Gazdasági Térség megalakítása mindhárom ország számára óriási piaci lehetőségeket nyitott. 2012 tavaszán az akkori orosz elnök, Dmitrij Medvegyev (Putyin bizalmasa) bejelentette, hogy az Eurázsiai Gazdasági Közösség vezetői 2015-ig aláírhatják a megállapodást az Eurázsiai Gazdasági Unióról, ezzel a korábbi egységes piaci (vámunió, pontosított közös vámtarifa) együttműködést egy szorosabb, politikai unió irányába mutató integráció válthatja fel. Ez az integrációs mechanizmus egyelőre Oroszországot, Fehéroroszországot és Kazahsztánt fogná össze, de már a tervek között szerepel Kirgizisztán felvétele is, s további tapogatózások folynak Ukrajna, valamint Örményország irányában

(Ukrajna, Örményország és Moldova is megfigyelői státussal rendelkezik a jelenlegi struktúrában). Nyilvánvaló, hogy egy ilyen lépés megtörné Ukrajna további euro-atlanti közeledését, és visszaillesztené a Moszkva számára kulcsfontosságú területet az orosz érdekszférába, Örményország integrációja pedig az orosz-grúz konfliktus szempontjából sem elhanyagolható a „taktikai térképen”. Azt láthatjuk tehát, hogy Oroszország a volt Szovjetunió romjain próbál építkezni, ismét vezető szerepre törekedni a volt tagköztársaságok sorában. Ennek az integratív struktúrának a jövője még rendkívül bizonytalan, ráadásul a múlt tapasztalataiból eredő Oroszországgal szembeni bizalmatlanság még élénken él az utódállamok társadalmainak kollektív emlékezetében. Egy ilyen magas szinten intézményesített integráció hosszú távú fennmaradása szempontjából döntő fontosságú, hogy a felek kölcsönösen érdekeltnek legyenek annak fenntartásában, elmélyítésében. Ilyen kölcsönös előny lehet a dinamikus gazdasági bővülés, az egymás közötti kereskedelmi kapcsolatok élénkülése, s a kedvező makrogazdasági folyamatok társadalmi vetülete és politikai „túlcsordulása”. Viktor Hrisztyenko, az Eurázsiai Gazdasági Bizottság tanácselnöke a 2012-es évet értékelve méltatta a résztvevő államok közötti kétoldalú kereskedelem stabil növekedését, valamint az ebben rejlő növekedési potenciált. A gazdasági integráció továbbfejlesztésére (politikai unióvá mélyítésére) Medvegyev is utalt, amikor az új államközösség intézményes modelljét, pályáját az Európai Unió fejlődéséhez hasonlította.

Mozgások a „nagy sakktáblán”

„A nagy sakktábla” (1997) című méltán ismert könyv szerzője, Zbigniew Brzezinski lengyel származású amerikai politikai szakértő és geostratégus (1977 és 1981 között Jimmy Carter nemzetbiztonsági főtanácsadója) nemrégiben újabb kötettel jelentkezett, melynek a „Stratégiai Vízión – Amerika és a globális hatalom válsága” címet adta. Ebben Brzezinski a hatalmi egyensúly eltolódásáról, a Nyugat gazdasági-politikai, kulturális leértékelődéséről, pontosabban annak veszélyéről szól. A szerző az USA hatalmának válságát alapvetően a téves külpolitikai vízióra, illetve a pénzügyi-gazdasági folyamatokra (főként a gazdasági válságra) vezeti vissza, emellett a politikai kultúra és az oktatás színvonalának kérdése is szerepet kap elmélgésében. Amerika a negatív forgatókönyv megvalósulása esetén hatalmi vákuumot hagyna, ami egy instabil és kiszámíthatatlan hatalmi konstellációt hozna a világ számára. Az amerikai modell – versenyképes alternatíva megjelenése mellett – elveszítené a vonzerejét, ám mindez nem vezetne szükségképpen bukáshoz. Brzezinski új egyensúlyt vizionál: a dinamikus Kelettel szemben ellenpólust képező Nyugatot az USA, az EU, Oroszország és Törökország részvételével képzei el, ugyanakkor elismeri, hogy az együttműködés esetleges jövőbeni sikerét több tényező is nehezíti. A szerző fejtegetései számos összefüggésre felhívják a figyelmet, ugyanakkor

Brzezinski „stratégiai víziója” sokszor utópisztikus, illetve nem számol kellőképpen azokkal a politikai, gazdasági és kulturális ellentétekkel, melyek az általa vizionált „új életre kelt” Nyugat potenciális szereplői között feszülnek, s melyeket a globalizált világ szövevényes kölcsönös függési rendszere sem képes feloldani. Az egyik fő „ütközőzónáért”, az „eurázsiai balkán” politikailag instabil, energiahordozókban gazdag területéért például Oroszország Törökországgal, Iránnal és Kínával is vetélkedik. A lehetséges új partnerországok szorosabb kooperációjának, a kölcsönös bizalomépítésnek ráadásul egyáltalán nem kedveznek az olyan fejlemények, mint az amerikai Nemzetbiztonsági Ügynökséghez (NSA) köthető lehallgatási botrány.

Tömblogika

Érdekes aspektus, hogy míg az EU (pontosabban annak előzményeként, „magjaként” aposztrófálható integrációs kezdeményezés) a második világháború után a szovjet fenyegetettség árnyékában „szökkent szárba”, addig az Eurázsiai Unió éppen a Szovjetunió széthullása utáni beszűkült orosz érdekszférát stabilizálná egy nyugati politikai és gazdasági expanzióval (euro-atlanti integráció) szemben. Oroszország számára kétségkívül az volna a legnagyobb geopolitikai fegyvertény, ha az egykori szovjet tagköztársaságok egy részét, de legfőképp Ukrajnát rá tudná venni az új integrációs szervezethez való csatlakozásra. Egy valódi „eurázsiai” unió azonban csak az Európai Unió romjain tudna igazán megerősödni. Washington kezdettől fogva ellenzi Moszkva integrációs terveit, mert a szovjet birodalom restaurálásának, de legalábbis egy orosz dominanciájú gazdasági-politikai (s később minden bizonnyal katonai) tömb létrehozásának szándékát látja benne.

E-mail: kovacs.janos@iranytuintezet.hu

Honlap: www.iranytuintezet.hu
Blog: www.iranytuintezet.blog.hu
www.facebook.com/iranytuintezet
Telefon: +36-1-700-0760
Fax: +36-1-700-0770